

Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéleteinek helye és szerepe a magyar jogrendszerben

I. Bevezetés

Magyarország 25 éve ratifikálta és hirdette ki² az Emberi Jogok Európai Egyezményét³ (a továbbiakban: Egyezmény). E transzformációs aktus révén az Egyezmény a magyar jogrendszer része lett, hiszen az egyes nemzetközi szerződések, mint a nemzetközi jog más írott forrásai, jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.⁴ Ennek megértéséhez szükséges kiemelni, hogy a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai – ideértve az általános nemzetközi szokásjogot és az általános jogelveket is – az Alaptörvény Q) cikk (3) bekezdés első mondatának értelmében külön jogszabályi rendelkezés nélkül is a magyar jogrendszer részét képezik. Ehhez képest a nemzetközi jog egyéb, Magyarországra kötelező szabályai – ideértve mindenekelőtt a nemzetközi szerződéseket – csak jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé, és lesznek alkalmazhatók a magyar jogalkalmazó szervek eljárásában. Mindez nem jelenti azt, hogy a nemzetközi jognak az általánosan elismert szabályokon kívül eső valamennyi normáját – például a nemzetközi szervezetek belső eljárási szabályait is – jogszabályban minden esetben kötelezően ki kell hirdetni, csupán azt, hogy enélkül nem tekinthetők a magyar jogrendszer részének.⁵

Amikor az Egyezmény belső jogra gyakorolt hatása kerül terítékre, a központi kérdés jellemzően az Egyezménynek az alapvető jogok kötelező értelmező szerepére irányul. A magyar jogtudományi diskurzusban nem is világosan válik el egymástól az Egyezmény szövege és az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) gyakorlata. Sokáig nem volt egyértelmű, hogy vajon a magyar alkotmányos rend szemszögéből nézve az EJEB joggyakorlatának nincs kötelező ereje, s legfeljebb inspiráló jelleggel bír, vagy az EJEB esetjoga egyértelműen meghatározza az adott alapvető jogok hatókörét és tartalmát, és mint ilyen, kötelező erővel rendelkezik.⁶

Jelen tanulmányban éppen arra keresem a választ, hogy ennek az – európai szemmel – legfőbb transznacionális emberi jogi konvenciónak az átültetése és alkalmazása hogyan is fejeződik ki a mindenkori hazai gyakorlatban, annak volt-e hatása az elmúlt negyed évszázadban, illetve ha igen, milyen. Fontos kérdéskör továbbá, hogy az inkorporációt követően Magyarország és a magyar igazságszolgáltatási rendszer, illetve az egyes bíróságok hogyan viszonyulnak e nemzetközi jogi kötelezettség teljesítéséhez, illetve általában véve magához a nemzetközi joghoz.

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi Jogi Tanszék

² 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről, Magyar Közlöny, 1993/41.

³ Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én, Rómában aláírt Egyezmény (ETS No.005. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*).

⁴ Alaptörvény Q) cikk (3) bekezdés.

⁵ Magyarország Alaptörvényéről szóló T/2627 számú törvényjavaslathoz fűzött indokolás.

⁶ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: A nemzetközi emberi jogi garanciák hatása a magyar alkotmányos rendszerben, in: Chronowski Nóra (szerk.): *Szuverenitás és államiság az Európai Unióban*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2017. http://www.eltereader.hu/media/2017/09/Chronowski-Szuverenitas_READER.pdf. 260.o.

II. Rangviszonyok a nemzetközi jog és a magyar jog között

II.1. A nemzetközi jog helye a magyar jogrendszerben

A nemzetközi jog és a belső jog viszonyának kérdésköre a XIX. század végi felbukkanása óta úgy a nemzetközi jog, mint az alkotmányjog kiemelten vizsgált témaköre. Megfigyelhető, hogy a nemzetközi jog fejlődése az utóbbi fél évszázadban, és különösen az utóbbi évtizedekben az állami szuverenitás korlátozása felé halad. A nemzetközi érintkezés, illetve a nemzetközi kapcsolatok kialakulásának köszönhetően az egyes szuverén államok mind elméletben, mind a gyakorlatban mindig is kidolgoztak és alkalmaztak valamiféle megoldást a nemzetközi jogból érkező normák befogadására, illetve belső jogi alkalmazására.⁷ Ugyanakkor a diskurzus még a mai napig lezáratlannak tekinthető, amelynek oka a nemzetközi együttműködés egyre erőteljesebb fokozódása, és ebből eredően az újabb és újabb gyakorlati kihívások (nemzetközi jog új területeinek kialakulása, új nemzetközi jogalanyok és jogforrások megjelenése, stb.) feltűnése.⁸

A magyar alkotmányos rend szigorúan dualista, ugyanakkor nyitott is a nemzetközi jog befogadása felé. Az előbbi annyit jelent, hogy a belső jogot és a nemzetközi jogot két elkülönülő jogrendszerként kezeli, és ezen az alapon húzza meg a nemzetközi jog érvényesülésének határait. Utóbbi alapján viszont kifejezetten kiemelt helyet biztosít a belső jogban a nemzetközi jog belső jog részévé vált szabályainak.⁹ Az Alaptörvény javaslatához fűzött általános indokolás szerint „az Alaptörvény külkapcsolati alapelveként fogalmazza meg Magyarország törekvését a világ valamennyi népével és országával való együttműködésre.”¹⁰ Ennek magyarázata abból az egyszerű tényből fakad, hogy Magyarország is tagja mind a nemzetközi, mind az európai közösségnek. Mindazonáltal e státusz számos nemzetközi jogi jogosultságot és kötelezettséget eredményez hazánk számára. Az államok nemzetközi kapcsolataikban rákényszerülnek, hogy belső jogukban érvényt szerezzenek a nemzetközi jogi szabályoknak, amelyek kötik őket. A nemzetközi együttműködésben való részvétel alkotmányi célját az Alaptörvény Q) cikk (1) bekezdése tartalmazza¹¹. Az alkotmányi cél háttérszabályként működik, de esetenként különös jelentőséget kap. Ezzel a céllal igazolható a jogalkalmazó szervek azon gyakorlata, hogy a belső jogszabályok értelmezése során figyelemmel legyenek, nemcsak a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre, hanem a nemzetközi (államközi) gyakorlat Magyarországra kötelezettséget nem róó szabályaira is (pl. nemzetközi szervezetek, szervek kötelező erővel bíró gyakorlatára).¹²

Ahogy Blutman László is kifejti, ezen alkotmányi cél áll az Alaptörvény Q) cikkének (2) és (3) bekezdése mögött is. Az Alkotmánybíróság értelmezése¹³ szerint az alkotmányi

⁷ Molnár Tamás: *A nemzetközi jogi eredetű normák beépülése a magyar jogrendszerbe*, Nordex Kft. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013. 11. o.; Molnár Tamás: A szuverenitást érő kihívások hatása a nemzetközi jog és a belső jog viszonyára, különös tekintettel a belső jogok „nemzetköziesedésének” a hatalommegosztásra gyakorolt hatására, in: Takács Péter: *Az állam szuverenitása*, Gondolat Kiadó, Budapest-Győr, 2015, 150. o.

⁸ Molnár Tamás (2013): i.m. 11. o.

⁹ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 251. o. Lásd még szintén: Molnár Tamás: A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya, in: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter – Jakab András), <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya> (2018), Bevezetés.

¹⁰ Magyarország Alaptörvényéről szóló T/2627. számú törvényjavaslathoz fűzött indokolás.

¹¹ Alaptörvény Q) cikk (1) bekezdés: „Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.”

¹² Blutman László – Csatlós Erzsébet – Schiffner Imola: *A nemzetközi jog hatása a magyar joggyakorlatra*, HVG-Orac, Budapest, 2014, 30. o.

¹³ 53/1993. (X. 13.) AB határozat, ABH 1993, 323, III. pont; 15/2004. (V. 14.) AB határozat, ABH 2004, 269,

szintű nemzetközi jogi klauzula azt is jelenti, hogy Magyarország az Alaptörvény (korábbi Alkotmány) rendelkezésénél fogva részt vesz a nemzetek közösségében, amely részvételt a belső közös célok, valamint közös értékek és elvek képezhetik. Ez a nemzetközi együttműködés nem pusztán nemzetközi jogi vagy éppen uniós jogi kötelezettségek létrehozásával és teljesítésével írható le. E jogi jellegű kötelezettségeket körbefogja a jogi értelemben nem kötelező normák, elvárások hálójára, melyek egyfajta nemzetközi közösséggé szervezik az együttműködésben résztvevő emberi közösségeket, és egyben az együttműködés zavartalanságát hivatottak biztosítani. Számos ilyen norma vagy elvárás követésétől tartózkodhat ugyan egy állam, azonban ezek egész rendszeréből már nem vonhatja ki magát, mert ez a közösségtől való elzárkózást is jelenti egyben. Ebből kifolyólag a nemzetek közösségében való részvétel feltételezi az olyan, a konkrét ügyben értelmezendő alkotmányos szabályhoz kapcsolódó, nemzetközi vagy külföldi normák, megoldások, társadalmi és morális mércék, vagy éppen joggyakorlat értelmezési támpontként való felhasználását (és nem feltétlenül követését), amelyek – külön jogi kötelezettségek híján is – a közösségben érvényesülő közös értékek, elvek megnyilvánulásai vagy jelei lehetnek¹⁴.

A 7/2005. (III. 31.) AB határozatban az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a jogállamiság alkotmányos elve¹⁵ „jelenti egyrészt a jogalanyok belső jognak [az Alkotmánynak, majd Alaptörvénynek, és az alkotmányos jogszabályoknak] való alávetettségét, másrészt a magyar állam által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségeknek való megfelelést”, azaz a *pacta sunt servanda* elvét. A jogállamiság tételéhez képest az Alaptörvény Q) cikk (2) és (3) [korábban az Alkotmány 7. § (1)] bekezdése speciális alkotmányos rendelkezés, amely a belső jogi rendelkezések és a vállalt nemzetközi kötelezettségek egymáshoz való viszonyát rendezi. A nemzetközi kötelezettségvállalás végrehajtása (adott esetben a szükséges jogalkotási feladat teljesítése) a jogállamiságot, ezen belül a nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítését magába foglaló Alaptörvény B) cikk (1) [korábban az Alkotmány 2. § (1)] bekezdéséből, valamint a nemzetközi jog és belső jog összhangját megkövetelő Q) cikk (2) és (3) [korábban az Alkotmány 7. § (1)] bekezdéséből fakadó köteletség, amely attól a pillanattól fennáll, amikortól a nemzetközi szerződés (nemzetközi jogi értelemben) kötelezi Magyarországot.¹⁶ Erre mutat rá a 9/2018. (VII. 9.) AB határozat is, amelyben olvasható, hogy „az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése [...] alkotmányos parancsá teszi a nemzetközi jog és a magyar jog összhangjának megteremtését, melynek ex ante módja a nemzetközi egyezményekhez való csatlakozásról történő szuverén döntés, ami a nemzetközi szerződés megkötését jelenti”.¹⁷

A fentebb kifejtettek alapján tehát a magyar jog kétségtől nemzetközi jog-barát (a kodifikált alkotmányos normákat tekintve kifogástalanul). Az Alaptörvény javaslatához készült indokolás kifejti, hogy „a nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének érdekében előírja a Magyarországra kötelező nemzetközi jogi szabályok és a magyar jog közötti összhang biztosításának kötelezettségét. Ez a rendelkezés összefüggésben áll azzal a nemzetközi jogi követelménnyel (*a szerződések jogáról szóló, Bécsben 1969. május 23-án kelt egyezmény 27.cikk*), amelynek értelmében a nemzetközi jogi kötelezettségek megsértését nem lehet a hazai jogszabályi rendelkezésekre való hivatkozással igazolni. Az összhang megteremtésének konkrét módjait a törvény értelmében az Alaptörvény részletesen nem rögzíti, de az Alkotmánybíróság hatáskörei között a jogszabályok nemzetközi szerződésbe

III/2.3.1. pont. Hivatkozva: Blutman László – Csatlós Erzsébet – Schiffner Imola: i.m. 31.o.

¹⁴ Blutman László – Csatlós Erzsébet – Schiffner Imola: i.m. 31.o.

¹⁵ Az akkori Alkotmány 2. § (1) bekezdésére hivatkozva tette a megállapítást, de ez érvényesül az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés értelmében is.

¹⁶ 7/2005. (III. 31.) AB határozat, ABH 2005, 83, 85–87.

¹⁷ 9/2018. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás, [40] bekezdés, ABH 2018, 107.

ütközésének vizsgálata az összhang megteremtését is szolgálja”.¹⁸ Az Alaptörvény tehát még az előző Alkotmánynál is nyitottabb hozzáállást sugall a nemzetközi joghoz. Míg az Alkotmány 7. §-a csak a nemzetközi kötelezettségek és a magyar jogrend közötti összhangot követelte meg, az új Q) cikk már kifejezett elsőbbséget garantál a nemzetközi jog részére az ellentétes tartalmú belső jogi norma felett.¹⁹

Blutman László felhívja a figyelmet arra, hogy az összhangot előíró alaptörvényi rendelkezéssel összefüggésben szükséges kiemelni négy lényeges gondolatkört. Véleményem szerint e gondolatkörök megismerése és áttanulmányozása nagyban hozzájárul mind Magyarország nemzetközi közösségi létéhez való – írott – hozzáállása, továbbá annak megértéséhez, hogy miért is nem egyértelmű a nemzetközi jogi eredetű normák alkalmazásának automatikussága a magyar jogrendszerben. Ugyanis ha egyértelműen fel tudnánk állítani egy olyan szintű normahierarchiát, amely vitathatatlanul deklarálja, kivétel nélkül, hogy az egyes nemzetközi jogi jogforrások hol helyezkednek el, mikor és milyen feltételekkel alkalmazandók, jelen írásom nem is rendelkezne létjogosultsággal.

Az első gondolatkör arra mutat rá, hogy „a nemzetközi jog és a belső jog összhangjának előírása önmagában nem biztosít a nemzetközi jognak (például a nemzetközi szerződéseknek) elsőbbséget a belső joggal szemben.”²⁰ Alapvetően az összhang megteremtésének alkotmányi kötelezettsége, továbbá az Alkotmánybíróság gyakorlata is azt engedi feltételezni, hogy a belső jogot kell hozzáigazítani a nemzetközi kötelezettségekhez különböző, az Alkotmánybíróság számára biztosított hatáskörökkel, ugyanakkor ez nem jelenti egyértelműen a nemzetközi jog elsőbbségét egy esetlegesen felmerülő konkrét jogvitában.

A második gondolatkörben azt fejti ki, hogy annak a kitételnek, miszerint „a nemzetközi jog és a belső jog összhangját Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében kell biztosítani”, annak jelzésére szolgál, hogy nem a nemzetközi jog egészével kell az összhangot megteremteni, hanem csak a Magyarországra nézve kötelező nemzetközi jogszabályokkal összefüggésben.²¹

Ez az állítás alaposan megnehezíti azon célot, hogy rávilágítsak annak jelentőségére, hogy az Alaptörvény Q) cikk (1) bekezdése értelmében²² a magyar igazságszolgáltatási rendszer szereplőinek igenis figyelembe kell vennie és érvényre kell juttatnia a Magyarországot közvetlenül nem kötelező, de igenis kulcsfontosságú nemzetközi jogi normákat is, hiszen ezzel alapjaiban véve tudná megelőzni a nemzetközi jogi jogsértéseket már a jogsértést megtestesítő ítélet meghozatala előtt lefolytatott eljárásban.

Ez paradox helyzetet eredményez: egy magyar bíróság tételes jogi értelemben nincs arra kötelezve, hogy elfogadjon egy olyan érvelést, amelyben egy Magyarországra nem kötelező nemzetközi jogforrást hívnak fel (pl. az EJEB valamely más államot elmarasztaló ítéletét), ugyanakkor arra kötelezve van, hogy az összhang megteremtése érdekében már a döntés meghozatala során figyelembe vegyen minden – akár csak közvetett módon is – releváns nemzeti és nemzetközi jogforrást. Ennek a feloldására a későbbiekben térek rá.

A harmadik gondolatkör felhívja a figyelmet arra, hogy az „összhang” megteremtésének kötelezettsége nem szorosan vett megfelelést jelent. Absztrakt értelemben kell figyelembe venni és értelmezni a megfogalmazott elveket és követelményeket. Ezt

¹⁸ Magyarország Alaptörvényéről szóló T/2627 számú törvényjavaslathoz fűzött indokolás.

¹⁹ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 256.o.

²⁰ Blutman László – Csatlós Erzsébet – Schiffner Imola: i.m. 32.o. Lásd még szintén: Sulyok Gábor: A nemzetközi jog és a belső jog viszonya: a fontosabb elméletek és a hazai gyakorlat. *Leviatán* 3, 2005, 67–68.o.; Sulyok Gábor: A nemzetközi jog és a belső jog viszonyának alaptörvényi szabályozása. *Jog, Allam, Politika* IV, 2012; Molnár Tamás (2013): i.m.

²¹ Blutman László – Csatlós Erzsébet – Schiffner Imola: i.m. 33.o.

²² Az Alaptörvény Q) cikk (1) bekezdése ugyanis tágitja azon nemzetközi jogi normák körét, amelyekre nézve a magyar igazságszolgáltatási rendszer érvényre juttatási kötelezettséggel rendelkezik.

alátámasztandó, hogy például a nemzetközi emberi jogi védelem „felfelé nyitott”, azaz a belső alapjogvédelem szigorúbb is lehet a nemzetközi normáknál, ettől az összhang még fennáll.

A negyedik gondolatkör az Alkotmánybíróság gyakorlatát bontja ki, mégpedig azt, hogy az „összhang biztosításának kötelezettsége” pontosan mit is jelenthet. Ezek közül az alábbi öt az általam választott probléma kibontásához kiemelt fontosságú:

-egyfelől „a Magyarországra nézve kötelező nemzetközi szerződéseket (és egyéb nemzetközi jogszabályokat tartalmazó instrumentumokat) ki kell hirdetni, mert ez az összhang biztosításának alapfeltétele”²³;

-„nem szabad a nemzetközi joggal összhangban nem lévő belső jogi normákat vagy egyéb normatív aktusokat hatályban tartani, mert ez alkotmányellenes helyzetet eredményez”²⁴;

-„a kihirdetésről szóló jogszabály elfogadása mellett, Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek végrehajtásához szükséges belső jogszabályokat vagy egyéb normatív aktusokat is el kell fogadni”²⁵;

-„a Magyarországra nézve kötelező nemzetközi jogszabályokkal összhangban kell értelmezni a belső jogszabályokat és egyéb normatív aktusokat”²⁶;

-„az Alkotmánybíróság számára biztosított eljárások és hatáskörök, melyek segítségével vizsgálja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, részben orvosolja az összhang hiányát, illetve kezdeményezi az összhang megállapított hiányának megszüntetését (például a nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata, az utólagos normakontroll a nemzetközi szerződések kihirdetéséről szóló belső jogszabályok vonatkozásában)”²⁷.

Az alábbi felsorolást azért tartom fontosnak, mert láthatjuk, hogy egy, az Alaptörvényben foglalt kötelezettség milyen módon képes érvényre jutni. Ebből is kivehető, hogy tételes jogi értelemben csak olyan nemzetközi jogi norma kötelezi Magyarországot akár közvetlenül, akár közvetetten, amely a magyar jogrendszer részévé vált. A jogszabályban történő kihirdetéssel ez egyértelműen megtörténik, ugyanakkor fontos látni, hogy akkor is, ha az Alkotmánybíróság állást foglalt az adott témakör kapcsán. Ez azért kiemelt jelentőségű és egyben esszenciális, mert a későbbiekben látni fogjuk, hogy a Magyarországot nem érintő strasbourgi joggyakorlat is – az Alkotmánybíróság gyakorlata révén – legitim módon felhívható a hazai bírósági eljárásokban.

II.2. A nemzetközi szerződések helye a magyar jogrendszerben – Az Emberi Jogok Európai Egyezménye

A nemzetközi szerződések belső joggá válására irányadó hazai szabályok teszik teljesen egyértelművé a magyar jogrendszer dualista megközelítését.²⁸

Ugyanakkor sem az Alaptörvény Q) cikke, sem a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Jat.), sem pedig a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény (a továbbiakban: Nksztv.) nem deklarálja egyértelműen a belső jogba transzformált (kihirdetett) nemzetközi szerződéseknek a hazai jogforrási hierarchiában elfoglalt helyét. Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a

²³ Blutman László – Csatlós Erzsébet – Schiffner Imola: i.m. 34.o.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibid.* Lásd még hasonlóan: Sulyok Gábor (2012): i.m.; Molnár Tamás (2013): i.m.; Molnár Tamás (2018): i.m.

²⁶ Blutman László – Csatlós Erzsébet – Schiffner Imola: i.m. 34.o.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Az Alkotmánybíróság 7/2005. (III.31.) AB határozata értelmében ugyanis a nemzetközi szerződések belső jogi alkalmazhatóságához szükség van azok megfelelő szintű magyar jogszabályban történő kihirdetésére. Erre reflektálva írja elő az Alaptörvény Q) cikk (3) bekezdésének második mondata, hogy „a nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé”.

továbbiakban: Abtv.) előzetes és utólagos normakontrollra vonatkozó eljárási szabályai alapján rajzolódik ki egyfajta sorrend.²⁹

Az Alkotmánybíróság egyfelől az előzetes normakontroll keretében a kötelező hatály elismerését megelőzően vizsgálhatja egy nemzetközi szerződés Alaptörvénynek való megfelelését, ami alkotmányellenesség megállapítása esetén azzal a következménnyel jár, hogy a nemzetközi szerződés annak alkotmányellenes tartalmával nem megerősíthető.³⁰ Az Alaptörvény tehát továbbra is mércéje minden nemzetközi szerződéses kötelezettségvállalásunknak, ennek alapján a nemzetközi szerződések kizárólag az Alaptörvény alatt helyezkedhetnek el a normahierarchiában.³¹

Másfelől az utólagos normakontroll megteremti a lehetőséget az alkotmányvédő testület számára az Alaptörvény alatt elhelyezkedő jogi normák nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálatára is.³² Az Abtv.-hez készült Általános Indokolás akként fogalmaz, hogy „[a]z Alkotmánybíróság Alaptörvényben rögzített feladata [...] biztosítani, hogy Magyarország nemzetközi kötelezettségeivel ellentétes jogszabályok ne legyenek a jogrendszerben.” Sőt, az Abtv. alapján a Kúria jogegységi határozataira is kiterjed a nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata.³³ Sólyom László szerint ez a hatáskör már elnevezésével is sugallja, hogy a belső jog ütközik a nemzetközi szerződésbe, így ez utóbbi a kontroll mércéjeként nyilvánvalóan felette áll annak.³⁴ Molnár Tamás ezt alátámasztva is kifejti, hogy az eljárás szankciója főszabályként is mutatja, hogy „ha a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabállyal alacsonyabb szintű jogszabály vagy közjogi szervezetszabályozó eszköz ütközik a nemzetközi szerződésbe [...], akkor a szerződéssel ellentétes belső jogszabályt részben vagy egészben meg kell semmisíteni.”³⁵ A törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződések tehát – nemzetközi jogi tartalmuknál fogva – a kormányrendeleteken és a többi, alacsonyabb szintű belső jogforrásokon felül helyezkednek el. Ugyanakkor, ha a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabály és a vele ellentétes jogszabály egyaránt törvény, erre az esetre az Abtv. kifejezett módon nem fogalmazza meg, hogy az Alkotmánybíróságnak milyen jogkövetkezményt kell alkalmaznia.³⁶ A testület ilyen esetben tehát mérlegel³⁷, hogy a konkrét jogszabálykollízió esetén melyik norma kerekedjen felül. Az egyik lehetőség, hogy határidő tűzésével a nemzetközi szerződést kötő szervet (a Kormányt) hívja fel a szerződés módosítására, azaz ez esetben a belső jogszabály élvez prioritást. A másik esetben szintén határidőhöz kötötten a belső jogi norma megalkotóját hívja fel az ellentét kiküszöbölésére, azaz a jogszabály módosítására vagy hatályon kívül helyezésére, mely alkalommal pedig a nemzetközi szerződése a prioritás. Vagyis ekkor még csak nem is a kihirdető jogforrás szintje határozza meg a nemzetközi jog belső joggal szembeni hierarchiáját, hanem az Alkotmánybíróság politikai jellegű döntése.”³⁸

Megállapítható tehát, hogy ugyan a törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződések az Alaptörvény kivételével minden belső jogszabályt megelőzhetnek, valamint az Alkotmánybíróság mérlegelésétől függően elvileg még a kormányrendeletben kihirdetett nemzetközi szerződések is érvényre juthatnak a hazai törvényekkel szemben, az Abtv. nem

²⁹ Molnár Tamás (2018): i.m. [44] bekezdés.

³⁰ Abtv. 23.§ (4) bekezdés. Hivatkozva: Molnár Tamás (2018): i.m. [45] bekezdés.

³¹ Molnár Tamás (2018): i.m. [45] bekezdés.

³² Abtv. 32.§. Hivatkozva: *Ibid.*

³³ Sulyok Gábor (2012): i.m. 37.o.

³⁴ Sólyom László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*, Budapest, Osiris, 2001, 122.o.

³⁵ Abtv. 42.§ (1) bekezdés. Hivatkozva: Molnár Tamás (2018): i.m. [47] bekezdés.

³⁶ Erre a 6/2014. (II. 26.) AB határozat is rámutatott. 6/2014. (II. 26.) AB határozat, Indokolás [26], ABH 2014, 124.

³⁷ Lásd bővebben: Molnár Tamás (2018): i.m. [47] bekezdés.

³⁸ *Ibid.*

teremt egyértelmű és elvi hierarchiát a nemzetközi szerződések és a belső jogszabályok között.³⁹

Nem utolsó sorban említést szeretnék tenni a szerződéses formában megjelenő *ius cogens* kötelezettségekről,⁴⁰ amelyek a korábban említett megállapítások ellentétéként, az Alaptörvénnyel szemben is alkalmazási prioritást nyernek.⁴¹

Az emberi jogok nemzetközi védelme keretében széles körben találkozhatunk mind nemzetközi szerződésekkel, mind nemzetközi *ius cogens* kötelezettségekkel⁴². Ezek nem feltétlenül elváló kategóriák. Maga az Emberi Jogok Európai Egyezménye pedig egy vegyes természetű normákat tartalmazó szerződés. Ezalatt azt értem, hogy alapvető jogok deklarálása mellett *ius cogens* kötelezettségeket is rögzít.

„Az Egyezmény vitathatatlannul Európa legjelentősebb alkotmányos dokumentuma. Ez képezi a közös európai alkotmányjog alapját, illetve olyan közös minimumot testesít meg, amelyet valamennyi európai államnak tiszteletben kell tartania.”⁴³ Ebből kifolyólag az Egyezményt szokták az Európai Emberi Jogi Alkotmánynak, alapjogi alkotmánynak vagy akár alkotmányosodási folyamatnak is nevezni.⁴⁴ Sőt, Polgári Eszter az Egyezménynek egy ennél is magasabb értelméről számol be: „Alec Stone Sweet vizsgálata alapján [az Egyezmény] egy „világpolgár jogrend” (*cosmopolitan legal order*) szerepét vette fel az elmúlt évtizedekben: olyan transznacionális rendszer jött létre, amelyben valamennyi közhivatalt betöltő személynek kötelessége a joghatósága alatt álló összes személy alapvető jogait biztosítani.”⁴⁵ Továbbá rámutat arra is, hogy az Egyezményt az Emberi Jogok Európai Bírósága is egy „nemzeteken átívelő alkotmánynak”, az „európai közrend alkotmányos dokumentumának” tartja.⁴⁶

III. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéleteinek megjelenése és szerepe a magyar jogrendszerben

A II.2 pontban kifejtett, a nemzetközi szerződésekre, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezményére vonatkozó, a közvetett, de magától értetődő alkalmazhatóságot tartalmazó leírás nem igaz automatikusan az Egyezmény rendelkezéseit tartalommal megtöltő bírósági esetjogra.⁴⁷ Az Nksztv. lehetőséget ad a nemzetközi vitát rendező szerv döntéseinek kihirdetésére.⁴⁸ Ez azonban nem vonatkozik azokra az ítéletekre, amelyek alapjául szolgáló eljárásnak Magyarország nem volt részese, hiszen az Nksztv. csak olyan nemzetközi

³⁹ Molnár Tamás (2018): i.m. [49] bekezdés.

⁴⁰ A nemzetközi szerződéses formát öltő *ius cogens* szabályok jogforrási helyzetéről a 30/1998. (VI. 25.) AB határozat nyilatkozott.

⁴¹ Az 53/1993. (X. 13.) AB határozat logikáját követve az Alkotmánybíróság elismerte: ha egy kihirdetett nemzetközi szerződés a nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályát kodifikálja, az ilyen szerződéses kötelezettségvállalás az Alaptörvénnyel ellentétes tartalommal is érvényesülhet. 30/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 237.

⁴² „A *ius cogens* koncepciónak még nincsen meghatározott katalógusa, a szakirodalom jelentős része a rabszolgaság, népiirtás, kínzás tilalmát sorolja ide, a hágai Nemzetközi Bíróság az erőszak tilalmáról, a népiirtás tilalmáról, és egyes, alapvetőnek tekintett emberi, valamint humanitárius jogi szabályokról mondta ki a kógens jelleget.” Kardos Gábor – Lattmann Tamás: *Nemzetközi jog*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010, 56.o.

⁴³ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 252.o.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Polgári Eszter: „Az Alkotmánybíróság esete az Emberi Jogok Európai Egyezményével: Az elvárások és a gyakorlat” *Fundamentum* 2015/4, 5-17.o., <http://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-15-4-01.pdf> 5.o.

⁴⁶ A Bíróság Loizidou kontra Törökország ügyben, Előzetes kifogások, (15318/89., 1995. március 23-i ítélet), A310, [75] bekezdés.

⁴⁷ Polgári Eszter: i.m. 8.o.

⁴⁸ Nksztv. 12. §.

szerződésekkel, illetve nemzetközi szerződés által létrehozott szerv döntésével kapcsolatban tartalmazza kifejezetten a kihirdetésre vonatkozó kötelezettséget, amely esetében az egyik vitás fél Magyarország.⁴⁹

Az Egyezményt az 1993.évi XXXI. törvény hirdette ki és egyben inkorporálta a magyar jogrendszerbe. Ez az aktus azzal az eredménnyel járt, hogy elméletileg az egyének közvetlenül hivatkozhatnak rá egyedi ügyekben a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítése után. Ugyanakkor közvetlenül és általánosságban véve ez nem mondható el az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiről, holott a gyakorlatban az Egyezmény egyes rendelkezéseit azok töltik meg valós és kézzelfogható tartalommal. Az Nksztv. 13.§ (4) bekezdése deklarálja a nemzetközi bíróságok döntéseinek kötelező erejét és végrehajthatóságát. Ez a bekezdés azonban csak az államok vagy a nemzetközi jog szerződéskötési képességgel bíró egyéb alanyai közötti eljárásokban született ítéletekre utal. Államközi panaszok pedig nem sűrűn fordulnak elő a Bíróság gyakorlatában. Következésképpen az Emberi Jogok Európai Bírósága olyan egyéni panaszos eljárásban hozott ítéletei, amelyekben Magyarország nem vett részt félként, csak az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezéséhez hívhatók fel.⁵⁰

Ha viszont olyan ügyben hozott ítéletről van szó, amely eljárásnak Magyarország is részese, és különösen, ha az adott ügy büntetőjogi természetű, ez a kép némileg módosul.⁵¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) felülvizsgálati okként jelölte meg azt az esetet, ha valamely nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv megállapította, hogy az eljárás lefolytatása vagy a jogerős ítélet megsértette az adott egyezmény valamely rendelkezését, feltéve, hogy a nemzetközi emberi jogi szerv joghatóságának Magyarország alávetette magát.⁵² A felülvizsgálat lehetősége azonban nem állt fenn akkor, ha a nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv azt állapította meg, hogy csupán az ügy ésszerű időn belül történő elbírálásának követelménye sérült.

A régi Be. hivatkozott rendelkezéseivel kapcsolatban 2015-ben a Kúria is állást foglalt a Kúria Bfv. II. 1.640/2014. számú eseti döntésében. Kijelentette, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete csak abban az ügyben felülvizsgálati ok, amelyben Magyarország félként szerepelt, és amelyet az ítélet érintett. Érvelését a Legfőbb Ügyészség álláspontjára alapította, amely kifejtette, hogy téves az a feltevés, amely szerint Magyarországra az EJEB valamennyi döntése kötelező. Ezt alátámasztandó hivatkozott az Egyezmény 46. cikk 1. pontjára, amely szerint a szerződő felek a Bíróság azon végleges ítéletét tartják magukra kötelezőnek, amelyben félként szerepelnek. A konkrét ügyben benyújtott felülvizsgálati indítvány olyan korábbi strasbourgi esetre⁵³ hivatkozott precedensítéletként, amelyben Magyarország nem volt fél, így a Legfőbb Ügyészség úgy látta, hogy pontosan ezért rá nézve nem kötelező az EJEB döntése, így az nem alapozza meg a felülvizsgálati eljárás lefolytatását. Ezzel egyetértve tehát a Kúria ismertette azon álláspontját, miszerint az EJEB joghatóságának, illetve ítélete kötelező érvényének Magyarország általi elismerése

⁴⁹ Nksztv. 13. § (2)-(4) bekezdés.

⁵⁰ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 257.o.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 416. § (1) bekezdés g.) pont és (3) bekezdés.

⁵³ A terhelt védője 2014. október 22-én benyújtott felülvizsgálati kérelmében az Emberi Jogok Európai Bíróság Nagykamarájának 2013. július 9-én hozott Vinter és mások felperesek Contra Egyesült Királyság döntésére hivatkozott, melyben a Bíróság kimondta, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkelyét. A Bíróság leszögezte, hogy a „tényleges életfogytiglani büntetés embertelen és megalázó bánásmódnak minősül, tekintettel arra, hogy az elítéltnak esélye sincs a szabadulásra.” Mivel az Egyezmény 3. cikke viszont kifejezetten tiltja az embertelen bánásmódot („Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak, vagy büntetésnek alávetni”), ezért a tényleges életfogytiglani büntetés az Egyezmény rendelkezéseibe ütközik. A védő szerint, mivel a strasbourgi döntés jogerős, a precedensítélet a magyar bíróságokra is kötelezőnek minősül, így törvénysértő a terhelttel szemben kiszabott tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés. Mátyás Ferenc: *Az EJEB esetjog helye a magyar jogban*, <https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/az-ejeb-esetjog-helye-a-magyar-jogban>.

ténylegesen azáltal valósul meg, hogy törvényben biztosított annak a lehetősége, hogy az EJEB által megállapított egyezményesértést feloldó, az Egyezménynek megfelelő határozat születhessen a korábban jogerősen lezárt eljárás esetében. Ezt a lehetőséget korábban a már említett régi Be. 416. § (1) bekezdés g) pontja, jelenleg pedig a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: új Be.) 648. § c) pontja tartalmazza, amely ilyen esetben megnyitja a felülvizsgálat lehetőségét. A Kúria hangsúlyozta, hogy az Egyezmény 46. cikkének 1. pontjából értelemszerűen az következik, hogy mivel az EJEB is a kifogásolt jogsértést abban az eljárásban, illetve határozat vonatkozásában vizsgálja, amelyben sérelmezik, vagy amelyben történt, úgy az EJEB végleges ítélete akkor teremt meg a felülvizsgálat lehetőségét egy ügyben, ha konkrétan abban az ügyben, arról az eljárásról vagy határozatról állapította meg az EJEB, hogy Egyezményesértő. Az ügyben tényként állapította meg a Kúria, hogy a felülvizsgálat tárgyát képező sérelem, mely szerint a feltételes szabadság kizárásának megállapítása mellett kiszabott tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés sérti az Egyezmény 3. cikkében foglalt kínzás tilalmát, viszont ezt olyan ügy kapcsán mondta ki az EJEB, amely ügyben Magyarország nem volt fél, így automatikusan nem képezhet felülvizsgálati okot a magyar jog szerint. Ugyanakkor pontosan ebben az ügyben vehető észre a strasbourgi gyakorlat, illetve elvárások átültetése a magyar jogba. A 2015. január 1-jén hatályba lépett új büntetés-végrehajtási törvény kegyelmi eljárásra vonatkozó új rendelkezéseivel kapcsolatban ugyanis kifejtette a jogalkotó⁵⁴, hogy pontosan ezzel biztosítja a magyar jogrendszer az EJEB 2014. május 20-án, a Magyar kontra Magyarország ügyben hozott ítéletében⁵⁵ kifejtett azon követelményt, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetében legyen olyan eljárás, amelynek révén – ha a szabadságvesztésből már megfelelő hosszúságú idő eltelt – vizsgálható, hogy a büntetés büntetőpolitikai indokai továbbra is fennállnak-e.⁵⁶

A Kúria tehát a jogerős döntést hatályában fenntartotta. Ebből látható, hogy Magyarország, illetve a magyar igazságszolgáltatási rendszer nem feltétlenül és minden esetben enged az állami szuverenitás közvetlen korlátozásának, annak ellenére, hogy egyébként nemzetközi jog-barát politikát folytat. Szinte csak a szükséges minimumot ülteti át a strasbourgi joggyakorlatból a belső jogrendbe. Ennek több oka lehet. Egyfelől a szuverenitásból fakadó egyik legjelentősebb jogosultság, illetve kötelezettség a belügyekbe való beavatkozás tilalma. Az Emberi Jogok Európai Bíróságát, mint az Európa Tanács emberi jogvédelemre hivatott legjelentősebb intézményét is kötik az általános szokásjogi eredetű nemzetközi jogi kötelezettségek. Ugyanakkor az Egyezmény védelmét ellenőrző és biztosító entitás is, amely azzal a következménnyel jár, hogy áttörhető a szuverenitásból, azon belül is a belügyekbe való beavatkozás tilalmából fakadó kötelezettség. Ennek az áttörésnek viszont szükségesnek és arányosnak kell lennie⁵⁷.

Megállapítható, hogy a „szükséges minimum” beépítése a hazai joggyakorlatba ideális kezdet, kedvező irány, de kérdés, hogy ezzel az Egyezmény célja képes lesz-e a maga teljességében érvényre jutni. Általánosságban nem tehető ezzel kapcsolatban megállapítás. Esetenként, ügyről ügyre értékelendő az eljáró bírók hozzáállása jelen kérdéskörhöz. Ugyanakkor már most leszögezendő, hogy minden hazai jogalkotó és jogalkalmazó kiemelt kötelezettsége az Egyezmény céljainak, elveinek és rendelkezéseinek szem előtt tartása,

⁵⁴ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 46/A.§-hoz fűzött indokolás.

⁵⁵ Magyar kontra Magyarország ügy (73593/10., 2014. május 20-i ítélet).

⁵⁶ Mátyás Ferenc: i.m.

⁵⁷ „Általánosan az Alkotmánybíróság az alkotmányértelmezés során "szükség szerint" van figyelemmel a nemzetközi jogi kötelezettségekre.” 21/1996. (V.17.) AB határozat, ABH 1996, 74, IV/3. pont. Hivatkozva: Blutman László (2013): i.m. 6.o.

figyelembevétel, alkalmazása és érvényre juttatása a jogalkotás, illetve a jogalkalmazás során – vagy legalábbis az ezekre való törekvés.

Az új Be. elfogadása és hatálybalépése annyi változást hozott a régi Be.-hez képest, hogy az új Be. 648. § alapján „felülvizsgálatnak a bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen az Alkotmánybíróság vagy nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv határozata alapján van helye.”⁵⁸ Ezt részletezi a 649. § (4) és (5) bekezdése. Az új Be. alapján tehát „nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv határozata alapján felülvizsgálati indítvány terjeszthető elő, ha nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv⁵⁹ megállapította, hogy az eljárás lefolytatása vagy a bíróság jogerős ügydöntő határozata megsértette a törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés valamely rendelkezését, feltéve, hogy a nemzetközi emberi jogi szerv joghatóságának Magyarország alávetette magát”⁶⁰, illetve „nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv határozata alapján felülvizsgálatnak akkor is helye van, ha a nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv a nemzetközi szerződés azon rendelkezésének megsértését állapította meg, amely olyan eljárási szabálysértést valósított meg, amely e törvény szerint felülvizsgálattal nem, csak fellebbezéssel támadható”⁶¹. Megállapítható, hogy a két törvény szabályozási logikája majdhogynem teljesen megegyezik. Az egyetlen különbség, amelyet fel vélhetünk fedezni az, hogy az új Be. már nem rendelkezik a felülvizsgálatnak az ésszerű időn belül történő eljárás követelménye megsértésére alapított korlátjáról. Ennek az lehet az oka, hogy az Egyezmény reformja eredményeképp elkészült Tizenegyedik Kiegészítő Jegyzőkönyv⁶² fontos célkitűzése volt a tagállamok hangsúlyos szerepvállalásának megteremtése révén a Bíróság ügyterhének csökkentése, illetve megosztása. A pozitív és bizakodó hozzáállás gyakorlati megvalósulását tükrözheti az, hogy az új Be. már az elnyújtott eljárások ellen is megengedi a felülvizsgálatot feltételezve, hogy a reform révén már nem kell arra számítani, hogy a Bíróságon esetlegesen sérülne az ésszerű időn belül történő eljárás követelménye.

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: régi Pp.) érdekes módon nem tartalmazott a büntetőeljárás törvényéhez hasonló perújítási okot, mivel a közigazgatási perek szabályai is ebben a kódexben kaptak helyet, márpedig az EJEB döntései a fent leírtak alapján így nem vezethettek a közigazgatás esetleges jogsértő aktusainak semmisségéhez.⁶³ Ez az állapot részben megváltozott a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új Pp.) hatálybalépésével. Az új eljárási kódex 393.§ c.) pontja már külön perújítási okként tartalmazza azt az esetet, ha a fél az EJEB-nek az Egyezmény megsértését megállapító saját ügyében hozott ítéletére hivatkozik, feltéve, hogy az ügyében hozott jogerős ítélet ugyanezen a jogsértésen alapul, és az Emberi Jogok Európai Bíróságától elégtételt nem kapott, vagy a sérelem kártalanítással nem orvosolható.⁶⁴

A közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény perújítási szabályai pedig szintén ezeket az okokat veszik át az alábbi módon: „A jogerős ítélet és az eljárást befejező érdemi határozat ellen a polgári perrendtartás szabályai szerint van helye perújításnak.”⁶⁵

Mindezek kapcsán fontos problémakör merült fel Sonnevend Pál és Vittay Melinda vizsgálódása kapcsán. Kifejtik, hogy „noha a kódex tagadhatatlan erénye a polgári és

⁵⁸ A büntetőeljárásról szóló 2017.évi 648.§ (1) bekezdés c) pont.

⁵⁹ Az EJEB-en kívül egyéb szerv is lehet, többek között az ENSZ Emberi Jogi Bizottság. Bővebben: Molnár Tamás (2018): i.m. [61] bekezdés.

⁶⁰ A büntetőeljárásról szóló 2017.évi XC. törvény 648. § (4) bekezdés.

⁶¹ Új Be. 648.§ (5) bekezdés.

⁶² Tizenegyedik Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez Párizs, 1952. március 20. (*Protocol No.11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby* [ETS No. 155]).

⁶³ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 257.o.

⁶⁴ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 258.o.

⁶⁵ A közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény 122. § (1) bekezdés.

közigazgatási ügyekben való emberi jogvédelem erősítése, kérdéses, hogy a beemelt feltételek mennyiben jelentik majd gátját a perújrafelvételnek például a tulajdonjog sérelmét kimondó EJEb-ítéletek esetén.”⁶⁶ Ezt kibontva kifejtik, hogy amennyiben az új kódex „elégtétel” alatt az Egyezmény 41. cikkében foglalt „igazságos elégtételre” utal⁶⁷, úgy az új kódex nyelvezete pontatlan, mert az igazságos elégtétel nem azonos a magyar polgári jogi értelemben vett kártalanítással. Ahogyan azt az EJEb elnöke által kiadott gyakorlati iránymutatások (*practice directions*) megállapítják, az igazságos elégtétel nyújtása nem automatikus velejárója a jogsértést kimondó határozatnak.⁶⁸ Mivel az igazságos elégtétel célja nem a kártalanítás, hanem az emberi jogi jogsérelemért való kompenzáció, összege mindkét irányban eltérhet a ténylegesen elszenvedett kár összegétől (noha kétségtelen, hogy a kár jellege és összege fontos tényezője az igazságos elégtétel kiszámításának). Sonnevend Pál és Vittay Melinda végül azt a következtetést vonják le, hogy szerencsés lenne tehát, ha az utolsó akadályok is elhárulnának az elől, hogy a magyar eljárásjog mind büntető, mind polgári és közigazgatási ügyekben hasonló szintű védelmet biztosítson az emberi jogi sérelmekkel szemben, és a törvény szövege ne adjon lehetőséget arra, hogy nem megfelelő módon kompenzált jogsérelmek esetén kizárható legyen a perújrafelvétel lehetősége.⁶⁹

Említésre kerülnek még azon külön csoportot képező ügyek⁷⁰, amelyek esetében a jogszabályváltozás folytán számos egyén szenved el alapjogainak korlátozását, és nagyszámú egyéni eljárás indul a rendes bíróságok előtt. Előfordulhat ugyanis, hogy az időben eltérő keresetindítás miatt valamelyik felperes előbb meríti ki a rendelkezésre álló belső jogorvoslatokat, és így hamarabb nyílik meg a lehetősége arra, hogy az EJEb-hez forduljon, sőt, hogy az EJEb akár ítéletet is hozzon olyan ügyben, amellyel szorosan összefüggő, hasonló tényállással bíró eljárások még folyamatban vannak a hazai bíróságok előtt⁷¹. Az eddigi tapasztalatok szerint az Alkotmánybíróság ilyen esetben nem tartja szükségesnek az adott alapjog tartalmának, illetve a korlátozásnak a vizsgálatát külön az Alaptörvény szerint is. Az egyházak elismerésével kapcsolatos 23/2015. (VII.7.) AB határozatban⁷² például a testület leszögezte, hogy az EJEb nem kifejezetten konkrét jogszabályi rendelkezéseknek az Egyezménnyel való összhangját vizsgálja felül, hanem azt, hogy az állam összességében (jogalkotással, illetve jogalkalmazással) megsértette-e a kérelmezőnek az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogát. Ezért az Alkotmánybíróságnak először azt szükséges megvizsgálnia, hogy a kérdéses EJEb-ítéletben megállapított egyezményesértés az adott ügyben elbírálás tárgyát képező jogszabályokkal mennyiben függ össze.⁷³ A konkrét ügyben a testület megállapította, hogy a bírói indítványban megsemmisíteni kért rendelkezések köre bővebb annál, mint amelyeket az EJEb vizsgált. Mivel azonban tartalmilag megegyeznek az EJEb ítéletében egyezményellenesnek mondott rendelkezésekkel, így az Alkotmánybíróság nem folytatott le külön vizsgálatot, hanem megállapította, hogy ezek a rendelkezések is, az EJEb ítéletéből következően, nemzetközi szerződésbe ütköznek.⁷⁴

⁶⁶ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 258.o.

⁶⁷ Erre nézve sem a törvény, sem a törvényjavaslathoz fűzött indokolás nem ad eligazítást.

⁶⁸ www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_ENG.pdf Hivatkozva: Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 258.o.

⁶⁹ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 258.o.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Ilyenek például a végkielégítéseket terhelő 98%-os különadó vagy a bevett egyházak szabályozásának kérdése.

⁷² A következő fejezetben részletesebben esik szó az Alkotmánybíróság gyakorlatáról, eljárásáról, így többek között a 23/2015. (VII.7.) AB határozatról is, analitikai megközelítésben.

⁷³ 23/2015. (II.26.) AB határozat, Indokolás [24]-[25]. Hivatkozva: Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 259.o.

⁷⁴ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 259.o.

IV. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéleteinek közvetett érvényesülése a magyar jogrendszerben

IV.1. Az Alkotmánybíróság gyakorlata

A nemzetközi jogi normának – Polgári Eszter írását és Blutman László összefoglalását alapul véve – négy „minősége” lehet az alkotmánybíráskodásban.⁷⁵ Egyrészt lehet a már korábban említett „alkotmányos mérce”, amelyen keresztül egyes jogszabályok alkotmányossága mérhető. Másrészt szolgálhat értelmezési támpontként, amellyel „egy alkotmányi szabály (mint alkotmányos mérce) értelmezhető és normatartalma megállapítható”. Harmadrészt, a nemzetközi jogi norma lehet alkotmányossági vizsgálat tárgya, amikor az Alkotmánybíróság előzetes normakontroll keretében vizsgálja egy nemzetközi szerződés Alaptörvénnyel való összhangját.⁷⁶ Végül a nemzetközi jog lehet „tény” az alkotmányossági vizsgálat során.⁷⁷ Mindezekon kívül még tekinthető úgynevezett „alkotmány feletti mércének” is, tekintve hogy az EJEB számára a hazai alkotmány csak egy a belső jogi normák közül, amely ezáltal semmiféle különleges elbánást nem kíván, illetve nem élvez. Ezzel a Bíróság maga emeli az Egyezményt – a nemzeti hatóságok mérlegelési szabadságát tiszteletben tartva – a tagállami alkotmányok fölé. Ezt erősíti a nemzetközi jog azon általános elve, amely szerint nem hivatkozhat az állam a nemzeti jog valamely rendelkezésére annak igazolásául, hogy elmulasztott valamilyen nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségét teljesíteni.⁷⁸

Az alkotmány rendszerén kívüli normák léte és azoknak külső mérceként történő alkalmazásra Sólyom László is hivatkozik a halálbüntetést eltörlő alkotmánybíróági határozatban található párhuzamos indokolásában.⁷⁹ Érvéleése szerint az Alkotmánybíróság „értelmezéseiben megfogalmazza az Alkotmány és a benne foglalt jogok elvi alapjait és ítéleteivel koherens rendszert alkot, amely a ma még gyakran napi politikai érdekből módosított Alkotmány fölött, mint láthatatlan alkotmány, az alkotmányosság biztos mércéül szolgál.”⁸⁰

Hasonlóképpen érvelt az Alkotmánybíróság 2011-ben, mikor leszögezte, hogy „Alkotmány feletti mérceként [hivatkozható] az Alkotmány »lényeges magja«; vagyis azok az alkotmányos alapjogok és azok lényeges tartalmai, amelyek a demokratikus alkotmányfejlődés jelenlegi állása szerint minden alkotmányos és demokratikus jogállamban elfogadottak, a közös európai alkotmányos tradíció részét képezik, s visszatükröződnek az Európai Unió, valamint az Európa Tanács dokumentumaiban”.⁸¹ Ennek kapcsán nagyon fontosnak tartom kiemelni, hogy amellet, hogy sok esetben vita tárgya az Egyezmény és az Alaptörvény, illetve valamely belső jogi norma rangviszonya, léteznek olyan alapvető jogok, amelyek minden demokratikus jogállamban szükségszerűen jelen vannak és védelmet élveznek. Ezek kapcsán nem az azokat tartalmazó Egyezmény, hanem azok egyszerű mivolta,

⁷⁵ Blutman László (2013): i.m.; Polgári Eszter: i.m. 8.o.

⁷⁶ Abtv. 23. § (3) bekezdés.

⁷⁷ Erre példa a 4/2013. (II. 21.) AB határozat. – Hivatkozta: Polgári Eszter: i.m. 8.o.

⁷⁸ 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről, 27. cikk. Erre példa a Kiss Alajos kontra Magyarország ügy, amelyben azért marasztalta el a Bíróság hazánkat, mert az akkor még hatályban lévő Alkotmány 70. § (5) bekezdése kizárta a gondnokság alatt állókat a választójog gyakorlásából anélkül, hogy az egyéni körülményeket mérlegelte volna. A Bíróság az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikke (szabad választáshoz való jog) korlátozásának vizsgálata során nem tulajdonított semmilyen jelentőséget annak a ténynek, hogy az Egyezményt sértő intézkedés – a választójogból való kizárás – alapja a fenti alkotmányos szabálynak volt.

⁷⁹ Polgári Eszter: i.m. 8.o.

⁸⁰ 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88.

⁸¹ 61/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290. Hivatkozta: Polgári Eszter: i.m. 8.o.

illetve lényeges magja kell, hogy védelmet élvezzen és érvényre jusson egy-egy tagállami bíróság előtt. Ezt alátámasztandó az Alkotmánybíróság azon érvelése, miszerint „A strasbourgi gyakorlat, valamint az Egyezmény az alapjogvédelemnek azt a minimum szintjét határozza meg, amelyet minden részes államnak biztosítania kell,[...]”⁸²

Az Egyezmény értelmezési támpontként való alkalmazása körében olyan „felfelé ívelő” tendenciát vélhetünk felfedezni, amely alapján láthatjuk, hogy napjainkra az Alkotmánybíróság erősen igyekszik kompenzálni, hogy az Egyezmény közvetlenül nem képes érvényesülni hazai bírósági eljárásokban.

Az Alkotmánybíróság már működése korai szakaszában elfogadta az Egyezményt értelmezési támpontként.⁸³ A testület már az Egyezmény ratifikációja előtt hivatkozott annak szövegére⁸⁴, bár a Bíróság joggyakorlatát csak 1993 után vette figyelembe. Sólyom László foglalta össze az Alkotmánybíróság viszonyát az Egyezményhez, miszerint „a magyarországi alkotmánybíráskodás első, fejlődési időszakában az egyezmény rendelkezéseire való hivatkozás sokkal inkább az »európai mérce« keresésének és figyelembevételének demonstrációja volt, s inkább a magyar jogi gondolkodásnak az »európai normákhoz« történő kapcsolását célozta, mint azt, hogy ezt a nemzetközi okmányt saját szerepének megfelelően alkalmazzák az alkotmányossági vizsgálat során.”⁸⁵ Ugyanakkor ebben az időszakban az Egyezményre és a Bíróság joggyakorlatára történő hivatkozások „kiegészítő érvet” jelentettek „az Alkotmánybíróság véleménye mellett, és az európai egyezmény hasonló rendelkezésének idézése [kiemelhette] a magyar Alkotmány adott szabályának súlyát és fontosságát”.⁸⁶ Ez azonban már ekkor sem jelentette kizárólag azt, hogy a strasbourgi esetjog az alkotmányos érvekkel azonos szinten álló értelmezési támpontot képviselt, hiszen az Alkotmánybíróság több döntésében a nemzetközi kötelezettségekre tekintettel emelte a védelmi szintet.

Eljutott a folyamat következő lépcsőfokához, amelynek kulcskifejezése a „formálisan kötelező szerep”. Az Alkotmánybíróság 58/1995. (IX. 15.) AB határozatában⁸⁷ a következőképp foglalt állást: „Az Alkotmánybíróság megállapítja: [...] alkotmányos követelmény, hogy a bíróság a tárgyalás nyilvánosságának kérdésében az [...] 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 6. cikk 1. pontja figyelembevételével döntsön.”⁸⁸ Ezzel az Alkotmánybíróság – ha csak bizonyos jogok értelmezésénél is, de – formálisan kötelezővé tette az Egyezmény vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazását a magyar jogban, és így azok az értelmezés során elsőbbséggel bírnak, még ha ezen tétel egyértelmű deklarálására nem is került sor.⁸⁹

Az értelmezési elsőbbség elismerése tökéletesen megfelel(ne) az Európa Tanácson belüli, a szubszidiaritás erősítésére vonatkozó törekvéseknek és a nemzeti bíróságok fokozottabb szerepvállalását sürgető javaslatoknak⁹⁰.

⁸² 4/2013. (II. 21.) AB határozat, 19. bekezdés., ABH 2013, 128.

⁸³ Polgári Eszter: i.m. 9.o.

⁸⁴ Például a 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88.

⁸⁵ Sólyom László: i.m. 203.o.

⁸⁶ *Ibid.* 205.o.

⁸⁷ A határozat a büntetőeljárás törvénynek a nyilvánosság bírósági tárgyalóteremből való kizárására vonatkozó rendelkezéseit vizsgálta.

⁸⁸ 58/1995. (IX. 15.) AB határozat, rendelkező rész, ABH 1995, 289. Hivatkozva: Polgári Eszter: i.m. 9.o.

⁸⁹ Polgári Eszter: i.m. 9.o.

⁹⁰ Érdemes kiemelni a 2018-ban elfogadott, az emberi jogok hatékonyabb biztosításáról szóló Koppenhágai Nyilatkozatot. A nyilatkozat kiemelten foglalkozik a Bíróság ítéleteinek hatékony végrehajtásával, a Bíróság európai jogvédelmi rendszerben betöltött szerepének megváltozásával, illetve az erről folytatott nemzeti és európai párbeszéd szükségességének kérdésével. A dokumentum utal a bíróválasztás transzparenciájának követelményére és a szubszidiaritás elvére. (<http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/europai-unios-es-nemzetkozi-igazsagugyi-egyuttmukodesert-felelos-allamtitkarsag/hirek/koppenhagai-nyilatkozat-az-emberi-jogok-hatekonyabb-biztositasarol>, 2018. április 13., Utolsó letöltés: 2018. augusztus 21.).

Ennek explicit elismerésére tett kísérletet tekintem a harmadik lépcsőfoknak, amely az „utólagos mérce” megjelöléssel illelhető. Ennek keretében⁹¹ 2011-ben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „a posteriori, utólagos mérceként szolgálhatnak [...] azok a nemzetközi szerződések, amelyeknek Magyarország is a részese, így különösen: [...] az Emberi Jogok Európai Egyezménye [...]”⁹². A *ius cogens* normák esetében a döntés azt sejteti, hogy azoknak az Alkotmánybíróság alkotmány feletti státuszt rendel, „amelynek minden következő alkotmánymódosítás és Alkotmány meg kell, hogy feleljen.”⁹³

Ebben a határozatban található a testület egyik legjelentősebb érvelése is, amely egyfajta ekvivalenciaszabályt fogalmaz meg: „Egyes alapjogok esetében az Alkotmány ugyanúgy fogalmazza meg az alapjog lényegi tartalmát, mint valamely nemzetközi szerződés (például [...] az Emberi Jogok Európai Egyezménye). Ezekben az esetekben az Alkotmánybíróság által nyújtott alapjogvédelem szintje semmiképpen nem lehet alacsonyabb, mint a nemzetközi (jellemzően a strasbourgi Emberi Jogok Bírósága által kibontott) jogvédelem szintje. A *pacta sunt servanda* elvéből [...] következően tehát az Alkotmánybíróságnak akkor is követnie kell a strasbourgi joggyakorlatot, az abban meghatározott alapjogvédelmi szintet, ha saját megelőző, »precedens-határozataiból« ez kényszerűen nem következne.”⁹⁴ Az egyik párhuzamos véleményt jegyző alkotmánybíró azzal érvelt, hogy az Alkotmánybíróság fenti tételével lényegében alárendelte a saját gyakorlatát a strasbourgi precedenseknek.⁹⁵

Mindezekon felül az Alkotmánybíróság azokra az esetekre is kidolgozott megoldást, amikor az Egyezmény alatt biztosított védelmi szint lefelé mozdul el: „az alkotmányos jogvédelem egyszer már elért szintje és garanciális rendszere nem csökkenthető, alapelemeinek köre nem szűkíthető, csak – egészen kivételes esetekben – más alapjog védelme érdekében, a szükségesség-arányosság mércéjének figyelembe vételével, és úgy, hogy az érintett alapjogok lényeges tartalma ne sérüljön.”⁹⁶ Azóta ez az elvárás alkotmányi szinten rögzítésre került.⁹⁷ Emellett az Egyezmény 53. cikke is elsőbbséget ad a magasabb védelmet biztosító belső jogoknak: „Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az korlátozza vagy csorbítja azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyet bármely Magas Szerződő Fél joga vagy az olyan egyezmény biztosít, melynek ez a Magas Szerződő Fél részese.”

A 6/2011. (VII. 13.) AB határozat tehát megteremtette az Egyezménynek a Bíróság által kifejtett tartalmával való alkalmazásának lehetőségét azokban az esetekben is, amikor nem vizsgál kifejezetten nemzetközi szerződésbe ütközést. Ebből következik, hogy az ekvivalenciaszabály az értelmezési elsőbbség kimondását jelentette a gyakorlatban.⁹⁸ Az Egyezményhez, illetve különösen az EJEB ítéleteihez való viszonyt érzékenyen érintette a vörös csillag viselését tiltó büntetőjogi szabály alkotmányosságának megítélése.⁹⁹ E körben a fejlődés negyedik mérföldkőjének meghatározó tényezője a Vajnai kontra Magyarország ügyben született elmarasztaló ítélet¹⁰⁰ volt. A testület elé kerülve lényegi kérdésként merült fel, hogy az ítélet felülírja-e a *res iudicata* elvét, hiszen korábbi határozatában az Alkotmánybíróság nem találta kifogásolhatónak az említett szabályt.¹⁰¹ Végül az

⁹¹ Az Alkotmánybíróság az alkotmánymódosítások felülvizsgálatához keresett mércét, bár végül nem talált.

⁹² 61/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290. Hivatkozva: Polgári Eszter: i.m. 9.o.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ Stumpf István alkotmánybíró párhuzamos indokolása, 3. pont.

⁹⁶ *Ibid.*, V. 3.

⁹⁷ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.

⁹⁸ Polgári Eszter: i.m. 10.o.

⁹⁹ 4/2013. (II. 21.) AB határozat, ABH 2013, 128. Hivatkozva: *Ibid.*

¹⁰⁰ Vajnai kontra Magyarország (33629/06., 2008. július 8-i ítélet).

¹⁰¹ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61.

Alkotmánybíróság határozatában – megállapításai révén¹⁰² – megfordította az ekvivalencia követelményét, amely azt eredményezte, hogy a Bíróság ítélete „olyan jogilag jelentős új körülményt és szempontot” jelentett, hogy az megnyitotta az ismételt vizsgálat lehetőségét.

Alkotmányjogi panasz – tehát nem nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálatára irányuló kérelem – nyomán értékelte a testület a vagyonosodási vizsgálatral összefüggő eljárás alkotmányosságát.¹⁰³ Az Alkotmánybíróság kifejezetten felhívta a már kimunkált ekvivalenciaszabályt, és „áttekintette a Bíróságnak az indokolt bírósági döntéshez fűződő jog tekintetében kialakított gyakorlatát, amelyet az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében biztosított jog meghatározásakor irányadónak tekint.”¹⁰⁴ A testület itt már jól érzékelhetően az alkotmányossági vizsgálat részévé tette a strasbourgi standardoknak való megfelelés értékelését, mely a fejlődésnek egy újabb szintjét tükrözi. Innentől kezdve pedig ugyanezt a logikát követte, például akkor is, amikor a kirendelt védőnek a terhelti kihallgatásról való értesítésével kapcsolatban állapított meg alkotmányos követelményt 2013-ban.¹⁰⁵ Az alkotmányjogi panaszra indult eljárásban az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdéséből fakadó „minimális elvárások meghatározásakor figyelemmel volt a vállalt nemzetközi [...] elvárásokra, különösképpen a Bíróság által kimunkált gyakorlatra.”¹⁰⁶

A 6/2011-es AB döntésében megfogalmazott tétellel tartalmilag azonos mércét alkalmazott a büntető-eljárásjogi törvény pártatlanságot garantálni hivatott rendelkezésével szemben benyújtott alkotmányjogi panasz elbírálása során.¹⁰⁷ Amellett, hogy elfogadta a nemzetközi jogvédelmi mechanizmus által biztosított védelmi szintet minimális mércéként, felhozta azon igazolást is, miszerint „Magyarország alávetette magát a strasbourgi székhellyel működő Emberi Jogok Európai Bírósága [...] joghatóságának.”¹⁰⁸ A döntés rögzíti, hogy a pártatlanság elve „az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének és egyúttal az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdésének védelme alatt áll.” Ezzel gyakorlatilag is inkorporálta az Alkotmánybíróság az Egyezmény által kimunkált standardokat.

Az Egyezmény célja tehát 2011-re megvalósulni látszott hazánkban az Alkotmánybíróság tevékenysége során; onnantól már csak a részletek kidolgozására volt szükség.

Az ügyáthelyezésre vonatkozó szabályok alaptörvény-ellenességét és egyezményesértő voltát megállapító 36/2013. (XII. 5.) AB határozat tovább finomította a nemzetközi jogi kötelezettségek figyelembevételére vonatkozó kötelezettséget. Az Alkotmánybíróság érveléséből¹⁰⁹ kiolvasható, hogy ekkor már a testület gondolkodásának és szemléletmódjának

¹⁰² „Az EJEB ítélete deklaratív, azaz nem jelenti közvetlenül a jogkérdések megváltoztatását, gyakorlata azonban segítséget nyújthat az alkotmányos – Alaptörvényben és nemzetközi egyezményekben rögzített – alapjogok értelmezéséhez, tartalmuk és kiterjedésük meghatározásához. Az [Egyezményben] biztosított jogok jelentéstartalma ugyanis az EJEB egyedi ügyekben hozott döntéseiben testesül meg, amely elősegíti az emberi jogok értelmezésének egységesen érvényesülő felfogását. Az Egyezmény, valamint az EJEB gyakorlatának figyelembevétele nem vezethet az Alaptörvény szerinti alapjogvédelem korlátozásához, alacsonyabb védelmi szint meghatározásához. A strasbourgi gyakorlat, valamint az Egyezmény az alapjogvédelemnek azt a minimum szintjét határozza meg, amelyet minden részes államnak biztosítania kell, azonban a nemzeti jog ettől eltérő, magasabb követelményrendszer is kialakíthat az emberi jogok védelmére.” 4/2013. (II. 21.) AB határozat, 19. bekezdés, ABH 2013, 218.

¹⁰³ Polgári Eszter: i.m. 10.o.

¹⁰⁴ 7/2013. (III. 1.) AB határozat, 30. bekezdés, ABH 2013, 293.

¹⁰⁵ Polgári Eszter: i.m. 10.o.

¹⁰⁶ 8/2013. (III. 1.) AB határozat, 48. bekezdés, ABH 2013, 312.

¹⁰⁷ 25/2013. (X. 4.) AB határozat, ABH 2013, 771.

¹⁰⁸ 25/2013. (X. 4.) AB határozat, ABH 2013, 771, [27] bekezdés.

¹⁰⁹ „Abban az esetben, ha egy adott hazai jogszabály azonos tartalmú az Egyezményben, vagy annak valamelyik kiegészítő jegyzőkönyvében foglalt joggal, vagy ha e jog biztosítására irányuló kötelezettség teljesítését szolgálja, az Alaptörvény Q) cikkéből az is következik, hogy az Alkotmánybíróságnak tartózkodnia kell az adott jogszabály (vagy jogszabályi rendelkezés) olyan értelmezésétől, amelynek elkerülhetetlen következménye a vállalt nemzetközi jogi kötelezettség megsértése és Magyarország sorozatos elmarasztalása lenne a Bíróság

szerves részét képezte az Egyezmény figyelembevétele, illetve az annak való megfelelés, ezáltal a törekvés a hazai jog és a nemzetközi jog konfliktusmentes együttélése megteremtésére. Fontos hozzátenni, hogy a testület itt már hivatalból vizsgálta a nemzetközi szerződésbe ütközést, s egyszerre állapította meg az alaptörvény-ellenességet és az Egyezmény megsértését.

2014-ben sajátos helyzettel szembesült az Alkotmánybíróság a 98%-os adót kifogásoló kérelmek elbírálásakor.¹¹⁰ Ekkorra ugyanis – bírói kezdeményezésre – a törvény nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálatára került sor. Ugyanakkor az elbírálást megelőzően az EJEB már több ítéletben¹¹¹ leszögezte, hogy a 98%-os adó sérti az Egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikkében garantált tulajdonhoz való jogot. A testület 6/2014. (II. 26.) AB határozatában foglalt indokolás alapján egyértelműen elsőbbséget engedett a nemzetközi jogi kötelezettségeknek, s megerősítette, hogy a nemzetközi jogi kötelezettségek megszegése önmagában elsődleges alkotmányellenességet eredményez, hiszen „nem csupán az Alaptörvény Q) cikkének (2) bekezdésével, de a jogállamiságot biztosító B) cikk (1) bekezdésével is ellentétes.”¹¹² Ugyanezt az érvelést követi a 23/2015. (VII.7.) AB határozat, amely az egyháztörvény és a kapcsolódó kormányrendelet¹¹³ egyes rendelkezéseit találta nemzetközi szerződésbe, pontosabban az Egyezménybe ütközőnek.

Végül, de nem utolsó sorban említést szeretnék tenni azokról a bírói indítványokról, illetve az azok alapján indult ügyekben hozott ítéletekről, amelyek a börtöncellák méretét meghatározó 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet¹¹⁴ vonatkozó szabályát tartották nemzetközi szerződésbe és Alaptörvénybe ütközőnek. Mivel az Alaptörvény és az Egyezmény szövege teljes mértékben megegyezik, az Alkotmánybíróság a támadott rendelkezés vizsgálata során „hangsúlyozottan irányadónak [tekintette] az EJEB Egyezmény 3. cikkét értelmező joggyakorlatát”, s megerősítette, hogy az Alaptörvény Q) cikke kizárja annak a lehetőségét, hogy az EJEB által egyezményesértőnek tekintett¹¹⁵ megoldást az Egyezménnyel összhangban állónak ítéljen.¹¹⁶

Ezeket túl az utóbbi években kiemelt figyelmet kaptak az EJEB börtönszűfoltással kapcsolatos ítéletei, melyekben a túlszűfoltást és az elégtelen életkörülményeket (Egyezmény 3. Cikk – Kínzás tilalma), valamint az ezzel kapcsolatban rendelkezésre álló hatékony hazai jogorvoslat kérdéseit vizsgálja. Alaptételként leszögezhető, hogy a zárkamérettel kapcsolatos ügyekben a Bíróság az utóbbi időben 4 négyzetméternél kisebb alapterületen elhelyezett fogvatartottak tekintetében mérlegelés nélkül, objektív alapon állapította meg az egyezményesértést. Az első tárgykörben hozott ítélet a Szél kontra Magyarország ügyben¹¹⁷ született. A Bíróság megállapította az Egyezmény megsértését, ugyanakkor érdemi előrelépést nem sikerült elérni az ügyben. A magyar hatóságok elismerték a magyar büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfoltása és az ebből származó elégtelen élet- és higiéniai körülmények problémájának súlyosságát, ugyanakkor a konkrét panasz nem vezetett

előtt.” 36/2013. (XII. 5.) AB határozat 28. bekezdés, ABH 2013, 1045.

¹¹⁰ Polgári Eszter: i.m. 11.o.

¹¹¹ R. Sz. kontra Magyarország (41838/11., 2013. július 2-i ítélet), N. K. M. kontra Magyarország (66529/11., 2013. május 14-i ítélet), Gáll kontra Magyarország (49570/11., 2013. június 25-i ítélet). Hivatkozva: Polgári Eszter: i.m.

¹¹² 6/2014. (II. 26.) AB határozat, 24. bekezdés., ABH 2014, 124.

¹¹³ 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról, és 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet az egyházi elismerésről és az egyházi jogi személyek jogállásának és működésének sajátos szabályairól.

¹¹⁴ Hatályon kívül helyezte a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 209. § (1) bekezdés.

¹¹⁵ Például Szél kontra Magyarország (30221/06., 2011. június 7-i ítélet). Hivatkozva: Polgári Eszter: i.m. 17.o.

¹¹⁶ 32/2014. (XI. 3.) AB határozat, 50. bekezdés., ABH 2014, 916.

¹¹⁷ Szél kontra Magyarország (30221/06., 2011. június 7-i ítélet).

eredményre. Ezt követően indult el a börtönzsúfoltsággal kapcsolatos magyar ügyek sorozata¹¹⁸.

A Varga és társai ügyben hozott vezető ítélet¹¹⁹ egy lavinaszerű folyamatot indított el a marasztaló ítéletek tekintetében. A tömegesen, nagy összegben kiszabott kártérítésekkel a Bíróság feltehetőleg ösztönözni kívánja a magyar kormányt a hatékony hazai jogorvoslat mielőbbi bevezetésére.¹²⁰ Ennek fényében tehát érdemes lenne már a hazai eljárás során elejét venni az esetleges EJEB által hozott elmarasztaló ítéleteknek. Ez megvalósítható lenne akár úgy, hogy már a bíróképzés folyamatának részévé teszik ezt a tudatosságot, illetve a különböző jogorvoslati szintek olyan jogalkalmazásra való „nevelése”, ösztönzése lenne célszerű, amely révén minden jogalkalmazó az Egyezmény szellemében hozná meg ítéleteit.

Igen pozitív és bizakodásra okot adó AB határozatokkal szeretném zárni a tendencia felépítését. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat – annak ellenére, hogy a nemzetközi szerződésbe ütközésre vonatkozó indítványozói képesség hiánya állt fenn – az Alaptörvény megsértését állapította meg, s egyértelműen az alkotmányos mérce részévé¹²¹, a 8/2017. (IV. 18.) AB határozat¹²² pedig „minimális mércévé”¹²³ tette a strasbourgi joggyakorlatot. Utóbbival kapcsolatban elmondható, hogy a testület a *ne bis in idem* büntetőjogi alapelv kapcsán idézi hosszan az EJEB-et. Végül, de nem utolsó sorban a 9/2018. (VII. 9.) AB határozat többek között az Alaptörvény Q) cikkét értelmezve deklarálja, hogy Magyarország nemzetközi együttműködési kötelezettsége „alkotmányos szabály”, továbbá hogy a magyar jog és a nemzetközi jog összhangjának megteremtése „alkotmányos parancs”.

Láthatjuk tehát, hogy a nemzetközi eredetű normák (így különösen a nemzetközi szerződések) érvényesülésében az Alkotmánybíróságnak kiemelt szerepe van. Ugyanis a fentiek alapján megállapítható, hogy a nemzetközi jog forrásai nem képesek kifejteni hatásukat minden körülmények között, ugyanakkor közvetetten az Alkotmánybíróság ebben teljesskörű segítséget nyújthat, s végigkövetve annak működési gyakorlatát elmondható, hogy a testület ennek eleget is tesz.

¹¹⁸ Kovács István Gábor kontra Magyarország (15707/10., 2012. január 7-i ítélet),

Hagyó kontra Magyarország (62627/10., 2013. április 23-i ítélet), Fehér kontra Magyarország (69095/10., 2013. július 2-i ítélet), Zsák kontra Magyarország (71474/11., 2013. november 19-i egyezséget jóváhagyó határozat). Hivatkozása: http://epa.oszk.hu/02700/02705/00105/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2016_1_043-056.pdf 45-46.o.

¹¹⁹ A Bíróság 2015. március 10-én hozta meg vezető ítéletét a Varga és mások kontra Magyarország ügyben a börtön-túlsúfoltságot kifogásoló panaszok tekintetében. A Bíróság a kérelmezők által leírt börtönkörülményeket összességükben értékelte és megállapította, hogy azok a kérelmezők megalázó bánásmódját eredményezték, így kellően súlyosnak tekinthetőek a 3. cikk megsértéséhez. A Bíróság ezen túlmenően az Egyezmény 13. cikkét érintően sérelmezte, hogy az érintettek számára nem áll rendelkezésre hatékony hazai jogorvoslat panaszaik orvoslására.

¹²⁰ Hivatkozása: http://epa.oszk.hu/02700/02705/00105/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2016_1_043-056.pdf 55.o.

¹²¹ „Mindezen szempontok alapján határozza meg azt a mércét, amely ahhoz szükséges, hogy egy-egy közügyek vitatását érintő nyilvános közlés büntetőjogi megítélése összhangban álljon az Alaptörvény IX. cikkében és emellett az Egyezmény 10. cikkében biztosított véleménynyilvánítás szabadságából fakadó követelményekkel. (13/2014. (IV. 18.) AB határozat, [38] bekezdés, ABH 2014, 286).

¹²² 8/2017. (IV. 18.) AB határozat, [28] bekezdés, ABH 2017, 452.

¹²³ „Tekintettel az Alkotmánybíróság következetes, arra vonatkozó gyakorlatára, hogy az alapjogok érvényesülésének minimális mércéjeként fogadja el a nemzetközi szerződésekben foglalt, illetve az ahhoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlatban kibontott jogvédelmi szintet.”

IV.2. Az Egyezmény érvényre juttatásának eljárásjogi lehetőségei¹²⁴

Ahogy az korábban ismertetésre került, a magyar jogrendszer nyitott és befogadó hozzáállást képvisel a nemzetközi szerződésekkel szemben, és ez alól természetesen az Egyezmény sem kivétel. Az egyedi ügyekben azonban az érintett személyek nehézségekbe ütközhetnek az Egyezmény érvényesítésekor, ha az valamely belső jogszabállyal konfliktusban áll.¹²⁵

A magyar jogszabályok és a nemzetközi szerződések, így az Egyezmény összhangját az Alkotmánybíróság jogosult vizsgálni. Ez a lehetőség azonban nem áll közvetlenül az Egyezmény alapján jogvédelmet kereső egyének rendelkezésére. Az Abtv. csak arra biztosít lehetőséget, hogy az egyének ennek a vizsgálatának az indítványozását kérjék a rendes bíróságoktól. Ez arra enged következtetni, hogy az Egyezmény érvényesítésének egyetlen módja, hogy a rendes bíróságoknak lehetőségük van indítványozni: az Alkotmánybíróság folytasson le konkrét, egyedi normakontroll-vizsgálatot¹²⁶ az Egyezményt látszólag sértő valamely jogszabály esetében. Ugyanakkor ez az út sem ennyire egyszerű. Ahogy Blutman László is kifejti, a konkrét egyedi normakontroll két alapproblémát is felvet. Az egyik, hogy az Abtv. 25. § (1) bekezdésének¹²⁷ és a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatban külön bírói hatáskört előíró Abtv. 32. § (2) bekezdésének¹²⁸ viszonya nem világos. Rávilágít arra, hogy „mivel a nemzetközi szerződésbe ütköző belső jogszabály másodfokú alkotmányellenességben szenved, így egy ilyen helyzetben az alkotmányossági vizsgálat kezdeményezhető az Abtv. 25. §-a alapján is. (A nemzetközi jog általánosan elismert szabályaiba és a nemzetközi szervek Magyarországra kötelező határozataiba ütköző belső jogszabály vizsgálata láthatóan csak az Abtv. 25. §-a alapján kezdeményezhető a bíró által). Ugyanakkor az Abtv. 32. § (2) bekezdése nem kívánja meg, hogy a bíró észlelje egy nemzetközi szerződésbe ütköző jogszabály alkotmányellenességét, pusztán azt, hogy az nemzetközi szerződésbe ütközik. A szövegből nem világos, hogy az Abtv. 32. § (2) bekezdésében biztosított bírói hatáskör alapján induló eljárás önálló eljárás-e (nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata), vagy csak az Abtv. 25. §-a szerinti egyedi normakontroll eljárás sajátos formája. Némileg kérdéses lehet ugyanis az egyedi normakontroll során megállapított alkotmányellenesség, illetve a nemzetközi szerződésbe ütközés jogkövetkezménye. Az Abtv. 25. § szerinti eljárásban az alkotmányellenes belső jogszabályt az Alkotmánybíróság megsemmisítheti. A nemzetközi szerződésbe ütköző belső jogszabályt az Alkotmánybíróság akkor semmisítheti meg, ha alacsonyabb jogforrási rangú, mint a szerződés beiktató szabálya. Amennyiben a bíró által kezdeményezett nemzetközi szerződésbe ütközést vizsgáló eljárás csak az egyedi normakontroll kiemelt formája, akkor a nemzetközi szerződésbe ütköző belső jogszabály megsemmisíthető jogforrási rangra tekintet nélkül, az Abtv. 41. § (1) bekezdése alapján. Amennyiben nem csak kiemelt, hanem olyan formája, melyre speciális szabályok vonatkoznak, akkor a nemzetközi szerződésbe ütköző

¹²⁴ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 260.o.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ „A bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek nemzetközi szerződésbe ütközését észleli.” Abtv. 32. § (2) bekezdés 2. mondat.

¹²⁷ Abtv. 25. § (1) bekezdés: „Ha a bírónak az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította, – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján az Alkotmánybíróságnál kezdeményezi a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.”

¹²⁸ Abtv. 32. § (2) bekezdés: „Az eljárást az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kormány, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, valamint az alapvető jogok biztosa indítványozhatja. A bíró - a bírósági eljárás felfüggesztése mellett - az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek nemzetközi szerződésbe ütközését észleli.”

belső jogszabály megsemmisítése korlátozott, az Abtv. 42. §-a szerint. Ez utóbbi esetben, viszont eltérő szabályok vonatkoznak azon belső jogszabályokra, melyek nemzetközi szerződésbe ütköznek, és azon belső jogszabályokra, melyek a nemzetközi jog más típusaiba, azaz a nemzetközi jog általánosan elismert szabályaiba vagy a nemzetközi szervek Magyarországra kötelező határozataiba ütköznek.”¹²⁹

A másik probléma, amelyre Blutman László felhívja a figyelmet a bírói kezdeményezésre induló egyedi alkotmánykontroll eljárásnál, az egyik eljárási feltétel teljesülésének kérdése. Részletesen ismerteti, hogy „az Abtv. 25. §-a szerint akkor indítható eljárás, ha a bírónak az előtte folyamatban levő ügy elbírálásánál *olyan jogszabályt kell alkalmazni*” amelynek alkotmányellenességét (alaptörvény-ellenességét) észleli. Ebből a szempontból hasonlóan rendelkezik az Abtv. 32. § (2) bekezdése, mely szerint az előtte folyamatban levő ügy elbírálásánál *olyan jogszabályt kell alkalmazni*”, amelynek nemzetközi szerződésbe ütközését észleli. A kérdés az, hogy a bírónak egyébként kellene-e alkalmaznia egy olyan jogszabályt, mely alkotmányellenes, (vagy nemzetközi szerződésbe ütközik). A kérdés mögött az áll, hogy a bíró valamilyen kollíziós szabályt alkalmazva saját maga feloldhat-e egy normakonfliktust a belső jogszabály és nemzetközi szerződés között. Ugyanis, ha saját maga feloldhatja a normakonfliktust, akkor nem "kell" az alkotmányellenes jogszabályt alkalmaznia, tehát az eljárás megindításának feltételei nem teljesülnek. Kollíziós szabályként kézenfekvő lenne a *lex superior* elve, s úgy tűnik, hogy alkotmányalatti normák ütközésénél a bírósági gyakorlat hajlandó azt alkalmazni. Ezt inkább jogértelmezési kérdésnek (és nem alkotmányossági kérdésnek) fogja fel, alkotmányossági összefüggésekben fel sem veti a kérdést, és ténylegesen mellőzi az alacsonyabb rendű norma alkalmazását. Ezt nem feltétlenül kifejezetten teszi meg, hanem egyszerűen a magasabb szintű norma alapján ítéli meg az ügyet. A Kúria (Legfelsőbb Bíróság) elvi szinten kifejezetten elismerte¹³⁰ a *lex superior* elvének alkalmazhatóságát az esetleges normakonfliktusok feloldásának céljából, míg a bírósági gyakorlatban az elv tényleges alkalmazása is megfigyelhető különböző jogforrási rangú belső jogszabályok közötti normakonfliktusok feloldására¹³¹ „¹³²

Leszögezhető, hogy a nemzetközi és a magyar jog közötti összhang biztosítása nemcsak a jogalkotás feladata, hanem valamennyi állami szervnek a kötelezettsége, amikor a jogszabályokat értelmezni kell.¹³³ A rendes bíróságok egyik legjelentősebb kötelezettsége tehát, hogy a releváns magyar jogszabályokat az Egyezményvel konform módon alkalmazzák és értelmezzék (harmonikus értelmezés)¹³⁴, továbbá hogy „a magyar jogrendszer részévé vált nemzetközi eredetű normáknak a nemzetközi jogban elfogadott, élő értelmet tulajdonítsanak”¹³⁵. Molnár Tamás rávilágít arra, hogy „az olyan nemzetközi szerződéseket, amelyek nemzetközi jogalkalmazásnak is a tárgyai, kívánatos a vonatkozó nemzetközi bírói fórum(ok) joggyakorlatával összhangban értelmezni (evolutív értelmezés). Az EJEB elmarasztalhatja Magyarországot annak következtében, ha a magyar bíróságok a strasbourgi ítéletekkel ellentétes döntéseket hoznak.”¹³⁶ Jelen kötelezettséget az Nksztv. 13. § (1)

¹²⁹ Blutman László (2013): i.m. 27-30.o.

¹³⁰ Legfelsőbb Bíróság Kfv.IV.37.202/2011/6. Hivatkozva: Blutman László (2013): i.m. 30.o.

¹³¹ Lásd bővebben: Blutman László (2013): i.m. 30.o.

¹³² Blutman László (2013): i.m. 27-30.o.

¹³³ 6/2014. (II.26.) AB határozat, Indokolás [39] bekezdés. Hivatkozva: Molnár Tamás (2018): i.m. [89] bekezdés.

¹³⁴ Ez az ún. harmonikus értelmezés az Alkotmánybíróság részéről több alkalommal is megfogalmazott követelmény, például 53/1993. (X.13.) AB határozat, ABH 1993, 323., 327.; 4/1997. (I.22.) AB határozat, ABH 1997, 41,51. Hivatkozva: Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 265.o.

¹³⁵ Molnár Tamás (2018): i.m. [90] bekezdés.

¹³⁶ Blutman László: „A nemzetközi jog hatása a magyar bírósági joggyakorlatban” in Tóth Károly (szerk.): In memoriam Nagy Károly (1932-2001), Szeged, SZTE ÁJK, 2002, 41-52; Csupány Péter: „Gondolatok a nemzetközi jog és a belső jog viszonyáról” *Állam- és Jogtudomány* 2005, 245..

bekezdése kifejezetten tartalmazza, mikor előírja, hogy a nemzetközi szerződés értelmezése során az adott nemzetközi szerződéssel kapcsolatos jogviták eldöntésére joghatósággal rendelkező szerv döntéseit is figyelembe kell venni.¹³⁷ Emellett az Nksztv. 13.§ (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy amennyiben a nemzetközi szerződés értelmezése, illetve alkalmazása kapcsán felmerült vita során felkért harmadik fél döntést hoz, az a törvény értelmében kötelező és végrehajtható lesz.¹³⁸ Amennyiben azonban a harmonikus értelmezés az alkalmazandó magyar jogszabály szövege miatt nem lehetséges, úgy a bíróságok kezdeményezhetik, hogy az Alkotmánybíróság vizsgálja meg a kérdéses magyar jogszabályt a vonatkozó nemzetközi szerződések, így különösen az Egyezmény vonatkozásában.

Molnár Tamás rámutat arra is, hogy „további segítséget nyújthat, ha a rendesbíróságok akár a Kormányhoz, kiváltképpen a külügyminiszterhez fordulhatnak állásfoglalásért valamely nemzetközi jogi norma tartalmának megvilágítása céljából vagy egyes nemzetközi jogilag releváns tények megállapítása végett.”¹³⁹

A másik, hasonlóan elsődleges fontosságú feladat, magának az Egyezménynek a jogalkalmazó általi közvetlen figyelembevétele és érvényre juttatása, mely kötelezettség egyenesen levezethető az Egyezmény 13. cikkében¹⁴⁰ kodifikált hatékony jogorvoslathoz való jogból, miszerint amennyiben az Egyezményben foglalt jogok bármelyikét hivatalos minőségben eljáró személy sérti meg, úgy a sértettnek automatikusan jogosultsága nyílik a hazai jogorvoslatra.

Sonnevend Pál és Vittay Melinda szavaival élve (és azokkal teljesen egyetértve) „ironikus módon” ez a lehetőség választása teljes mértékben az eljáró bíró belátásának függvénye. Amennyiben a bíró úgy dönt, hogy nem kezdeményez konkrét egyedi normakontrollt, az eljárásban részt vevő felek nem pótolhatják ezt például alkotmányjogi panasz formájában. Ennek oka, hogy az alkotmányjogi panaszok tárgyköre tisztán az alkotmányjogra korlátozódik, és a különféle alkotmányjogi panaszok egyike sem terjedhet ki magyar jogszabály és valamely nemzetközi szerződés összhangjára. Annak vizsgálatát, hogy adott jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközik-e, az Abtv. 32.§ (2) bekezdése alapján konkrét esetben csak bírók, míg általánosságban véve az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kormány, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, valamint az alapvető jogok biztosa indítványozhatja. A felsorolásban az egyének nem szerepelnek, akik tehát alkotmányjogi panaszt nem alapíthatnak nemzetközi szerződésre, és így az Egyezményre sem. Továbbá bár az Alkotmánybíróság hivatalból is vizsgálhatja a hazai jogszabályok és a nemzetközi szerződések esetleges konfliktusát, erre nincsen kifejezett kötelezettsége. Végeredményben az egyén ügye vagy a bíró kegyének, vagy az Alkotmánybíróságnak a függvénye, és saját maga nem kezdeményezhet vizsgálatot az Egyezmény alapján.¹⁴¹

¹³⁷ Nksztv. 13. § (1) bekezdés.

¹³⁸ Nksztv. 13. § (4) bekezdés.

¹³⁹ Ezt szorgalmazta a Nemzetközi Jogi Intézet (*Institut de Droit International*) is 1993. évi milánói ajánlásaiban, hozzátéve, hogy egy ilyen semmi esetre sem kötheti a bíróságot. *L'activité du juge interne et les relations internationales de l'Etat* (Neuvième Commission, Rapporteur: M. Benedetto CONFORTI. Institut de Droit International, Session de Milan, 1993), 1. cikk (2) bekezdés, 7. cikk. Hivatkozva: Molnár Tamás: i.m. [90] bekezdés.

¹⁴⁰ EJEE 13. Cikk – Hatékony jogorvoslathoz való jog: „Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

¹⁴¹ Sonnevend Pál – Vittay Melinda: i.m. 265.o.

IV.3. Elvárások és jövő

Láthattuk, hogy az Egyezmény célja inkább a kormányközi együttműködés megvalósítása, mint a politikai koordináció. A tagállamok hangsúlyos szerepvállalása kiemelten fontos az Egyezmény tartalommal való megtöltésében, mely Magyarország esetén sincs másképp. Az Európa Tanács felől egyre nagyobb nyomás nehezedik a tagállami bíróságokra annak érdekében, hogy az Egyezmény sérelmét felvető jogviták növekvő részét a tagállamokon belül kezeljék, és ezáltal tehermentesítsék az Emberi Jogok Európai Bíróságát. Ennek egyszerű oka van. A Bíróság nem a tagállami jogrendszerekben létező és működő szuverén: az esetjog csak akkor befolyásolhatja a belső jogot és gyakorlatot, ha annak érvényesítésében a nemzeti hatóságok is – így különösen a tagállami bíróságok – aktív szerepet vállalnak. Az EJEB részéről megfogalmazott efféle elvárások indoka logikus. A magyarországi jogsértések hazai rendesbíróságok előtt és által jóval hatékonyabb jogorvoslatot képesek biztosítani közvetlenebb jelenlétük és érintettségük révén. Ezen túlmenően az EJEB is csak úgy képes hatékony jogorvoslatot biztosítani, ha viszonylag alacsony mennyiségű – és nem olyan, amely adott esetben hazai szinten könnyebben és ésszerűbben orvosolható - jogsérelem kerül elé. Ennek tehát előfeltétele, hogy a tagállamok teljes körűen biztosítsák a minél hatékonyabb jogorvoslatot. Ezt azért is szükségszerű szem előtt tartani, hogy hazánk képes legyen minél szélesebb körben elkerülni az Egyezmény 1. és 13. cikkének megsértését, ezzel marasztaló ítélet meghozatalára okot adva.

Mint a nemzetközi közösség részének, Magyarországnak is érdeke az Egyezménynek megfelelő magatartás tanúsítása, amit az Alaptörvényben foglalt jogállamiság és *pacta sunt servanda* elve is megkövetel.

Mindezek alapján indokolt volna már a bíróképzés során megerősíteni az Egyezmény helyét és jelentőségét annak érdekében, hogy az mind központi, mind helyi szinten ténylegesen alkalmazásra kerüljön. A Magyar Igazságügyi Akadémia 2018-as képzési programjára¹⁴² tekintettel elmondható, hogy sem a 'Kötelező alapképzések', sem az 'Országos hálózatok és stratégiai programok' között nem található olyan kifejezett kurzus, amely során ténylegesen megnyílna a lehetőség arra, hogy az Egyezmény alkalmazása nemhogy bekerüljön, de szerves részévé váljon a jövő bírái jogalkalmazói gondolkodásának. Ugyanakkor találunk biztató jeleket is a bíróvá válás folyamatában, hiszen a kötelező jogi szakvizsga két részében is („Alkotmányjog és közigazgatási jog”¹⁴³ és „Az Európai Unió joga”¹⁴⁴) tananyag az Egyezmény, még ha csak az uniós joggal történő összehasonlítás szintjén is.

V. Véggöveketések

A legfontosabb tényező annak kapcsán, hogy Magyarországnak, illetve az államnak betudható magatartást tanúsító hazai jogalkotó és jogalkalmazó szerveknek szükségszerű kötelezettsége, hogy vegyék figyelembe az EJEB joggyakorlatát az, hogy sok esetben számszerűsíthető és az egyének életére közvetlenül kiható következményei is vannak a strasbourgi standardok figyelmen kívül hagyásának. Ezek az ítéletek nem elhanyagolható

¹⁴² Az Országos Bírósági Hivatal Magyar Igazságügyi Akadémia 2018. évi központi képzési programja http://mia.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/kepzesi_program_2018.pdf Utolsó letöltés: 2018.08.23.

¹⁴³ A „7. A lelkiismereti- és vallásszabadság” ponton belül található követelmény a 23/2015. (VII. 7.) AB határozat [24]-[40], mint az Ehtv. és az Emberi Jogok Európai Egyezményének viszonya.

¹⁴⁴ „22. Alapjogvédelem az Európai Unióban; az Európai Unió Alapjogi Chartája; az Emberi Jogok Európai Egyezményének és az Európai Unió alapjogvédelmének kapcsolódási pontjai.” http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/download/6/12/42000/C2_Eu_t%C3%A9telsor_201807.pdf Utolsó letöltés: 2018.08.23.

ügyekben születnek, nem elhanyagolható problémákat vizsgálnak és oldanak meg. Alapvető alkotmányos értékeket, felfogásokat, elveket és eszméket deklarálnak, így azok nem relatív, hanem abszolút érvényűek. Ez a megfogalmazásban annyit jelent, hogy akkor is figyelembe kell ezeket venni, ha Magyarország nem közvetlenül érintett fél, hiszen az eszmeiség igenis precedensjelleggel bír órá nézve is. Ez csupán abból az egyszerű tényből fakad, hogy a nemzetközi közösség tagja, illetve az Egyezmény szerződő fele, és azt magára nézve kötelezőnek elismerte. Ebből kifolyólag az Egyezmény nem értelmezhető kizárólag jogpozitivistá szemléletmóddal, azt igenis természetjogi felfogással kell megközelíteni. Azaz nemcsak az egyes rendelkezéseket kell irányadónak és alkalmazandónak tekinteni, hanem az azokat kitöltő tartalmat is, amit szükségképpen az egyes ítéletek testesítenek meg és bontanak ki. Így nagyon könnyen megtörténhet, hogy Magyarország éppen nem lesz érintett egy adott ügyben, s ezzel szigorúan véve az írott jog által nem lesz kötelezettje a döntésnek, ugyanakkor észre kell venni, hogy az ítéletek kiemelkedő fontossága megköveteli, hogy minden közösségbeli állam vegye azt figyelembe. Ezt nevezzük a „nemzetek feletti alkotmányosságnak”, amelyről megállapítható, hogy szükséges, arányos és igenis legitim korlátja az állami szuverenitásnak.

A jövőben tehát nélkülözhetetlen lenne kiépíteni egyfelől egy olyan tudatos és következetes igazságügyi képzési rendszert, amely során minden (jövőbeli) jogalkalmazó felkészítésre kerülne az Egyezmény közvetlen alkalmazása kötelezettségével kapcsolatban, másfelől egy olyan igazságszolgáltatási rendszert, amelynek keretében nem lenne kérdés, hogy a jogalkotók, illetve a jogalkalmazók nemcsak elméletben, de a gyakorlatban is figyelembe veszik a strasbourgi bíróság joggyakorlatát.